Metin AKAR*

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ETA JOURNAL)**

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 1, Sayı: 1, Aralık 2019, s. 1-4.

**TENKİT YAZILARININ TENKİTİ YAHUT ÜÇÜNCÜ ŞAHISLARIN
HAKEMLİK GEREĞİ**

ÖZET

Bu yazıda, çok kalın çizgileriyle edebî tenkit/eleştiri yazılarında görülen vasıflar ve üçüncü şahıs konumundaki eleştircilerin, eleştirilen meseleler hakkındaki görüşlerinin önemine dikkat çekilmektedir. Bu türde çok değerli bir risale yazan Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun henüz yayımlanmamış Destûr başlıklı eseri ve eserin yapısı, kompozisyonu hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Çavuşoğlu, Orhan Şaik Gökyay, Destursuz Bağa Girenler, Edebi Tenkit, Divan Edebiyatı.

**CRITICISM OF CRITICISM ARTICLES OR REQUIREMENT OF
THIRD PARTIES**

ABSTRACT

This article draws attention to the importance of the qualifications seen in literary criticism / criticisms and the views of third party critics on the issues criticized. This is a very valuable treatise. Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu's work entitled Destûr, which has not yet been published, and brief information about the structure and composition of the work are given.

Keywords: Mehmet Çavuşoğlu, Orhan Şaik Gökyay, Destursuz Bağa Girenler, Literary Criticism, Divan Literature.

* Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, metinakar@aydin.edu.tr.

Tenkit yazıları eğer bir art niyet taşıyor, bilime ve vicdana dayanıyorsa yeni bilgilerin ortaya çıkmasına, bilimin ilerlemesine yardımcı olur. Aksi hâlde sap samana karışır gider; kimin haklı kimiz haksız olduğu bile düşünülmez.

2000’li yılların öncesinde, tenkit konusunda adı öne çıkan veya çıkarılan bir hocamız ve şairimiz vardı: Orhan Şaik GÖKYAY (16.07.1902-02.12.1994). Onun yazdığı tenkit yazıları dillerde “pelesenk” olur, edebiyat mahfillerinde gâh zevkle, gâh küçümseme ile okunurdu. Eleştirilenler, eleştiriciye cevap işini bir “seviye kaybı” meselesi olarak gördüklerinden olacak ki genellikle sessiz kalırlar, “şifahi” cevaplarla ağız ulaklarına bu işi havale ederlerdi.

Eleştirilerde centilmenlik, terbiye, etik sınırlarının zorlanması veya aşılması cevap yazılarının da aynı seviye kaybıyla ortaya çıkması sonucunu doğurur. Tenkit tarihimiz bunun örnekleri ile doludur.

Tenkit yazılarının yararlı olabilmesi için eleştirilenlerin cevap vermesi bazı hâllerde yeterli olmaz. Kamuoyu veya uzmanlık seviyeleri müsait olmayanların da aydınlatılmaları gereklidir. Bu iş yapılmazsa haklının haksız olması her zaman için mümkündür.

Yazımız, iki öğretim yılı Konya Selçuk Üniversitesi’nde, iki yıl da Mimar Sinan Üniversitesi’nde beraber çalıştığımız merhum Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu (15.01.1936-11.07.1987)’nin yayımlanmamış bir cevabî tenkit risalesi olacaktır. Bu risale yayımlanmamıştır. Merhum Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu tarafından, Konya’da, birlikte çalıştığımız yıllarda, daktilo edilmiş bir nüshasını okumamız için bize verilmiştir. “*DESTÛR*” başlıklı ve zarif nüktelerle dolu olan bu yazı, eleştiri türünün güzel bir örneği idi. Kendisine, arzu ederlerse bunu yayımlatabileceğimi söylediğimde, güldü ve “Hayır, ben de yayımlatabilirim. Ama bunun bir nüshasını Orhan Şaik Bey’e, on nüshasını da bu işten anlayanlara yolladım. Yayınlarsam Orhan Şaik Bey’in üzerinde fazla etkisi olmaz. Ama şimdi o merak içinde; bu yazıyı kimler biliyor, kimler bilmiyor endişesi içinde. Karşısındaki ile konuşurken hep bu endişe içinde olacak. Bu daha ağır bir ceza olur.” dedi.

Aradan yıllar geçti; aşağı yukarı 33 yıl. Orhan Şaik Gökyay da, Mehmet Çavuşoğlu da Hakk’ın rahmetine çoktan kavuştu. Bu sebeple “*DESTÛR*”daki bilgilerden, tecrübelerden, zarif nüktelerden artık herkesin hissedar olmasında yarar var sanıyoruz.

Risalenin başlığı “*DESTÛR*”dur.

Hemen altında hitap cümlesi: “Azîz Orhan Şaik Gökyay’a,”.

Onun altında da, Orhan Şaik Gökyay’ın Mehmet Çavuşoğlu’na bir kitabını hediye ederken yazdığı not tırnak içinde sunuluyor ve altı imzalanıyor: “Sen talebeliğini, ben hocalığımı unutarak, meslektaş ve arkadaş sevgisiyle ve içtenlikle” Mehmed Çavuşoğlu.

Yazar, “destûr” kelimesinin anlamı üzerinde düşüncelerini açıkladıktan sonra merhum Gökyay’a bir “destûr!” çeker, hemen ağır eleştiri toplanını ona yönelterek “Latife” başlıkları altına toplanmış “tehcil” paragraflarını alt alta sıralar. “Latife”lerin sayısı 13 olmakla birlikte eleştiri unsurlarının sayısı daha fazladır. Risale “HÂMİŞ” veya “TETİMME” başlığı altında yazılan kısım karşı görüşlerle sona erer. Karşı eleştiride / Latife’lerde verilen örnekler ve sayfa numaraları merhum Orhan Şaik Gökyay’ın *Destursuz Bağa Girenler* (Dergâh Yayınları:89, Birinci baskı, Emek Matbaacılık tesisleri, İstanbul 1982) kitabından alınmıştır.

Latifeler’de O. Ş. Gökyay’ın eleştirdiği Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş, Ali Nihat Tarlan, Fevziye Abdullah Tansel, Nihad Sami Banarlı (müstear adıyla Emin Bayraktaroğlu), Yılmaz Öztuna ile Şerafettin Turan, Tevfik Fikret adına verilmiş cevaplar, yani merhum

Mehmed Çavuşoğlu'nun eleştirilen bazı konulardaki farklı görüşleri yer almaktadır. Doğrudan doğruya merhum Orhan Şaik Gökyay'ı ve onun yanlışlarını hedef alan eleştiriler de mevcuttur.

Bu risaleyi okuyanlar, Eski Türk Edebiyatı uzmanları arasında yaygın olarak okunan, dilden dile dolaşan, ders kitapları ve antolojilerde yer alan bir kısım dîvân şiirlerinin nasıl anlaşılması gerektiği, doğru metinlerin nasıl olduğu konularında önemli ipuçları ve bilgiler ihtiva ettiği gibi, yazılan her şeyi doğru kabul eden zihin sahiplerine de ibretler vardır. Merhum Pof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu burada adeta (yazar, eleştirici, eleştiriciyi de eleştiren) üçüncü şahıs ve hakem olarak mühim bir görev üstlenmiştir.

Örnek olmak ve eserin üslubu hakkında bir fikir vermek üzere risalenin girişinden bir bölüm aktarıyoruz:

“Destursuz Bağa Girenler” adlı kitabınızı yukarıda tırnak içindeki satırlarla imzâlayıp lutf etmişsiniz, sağ olun. Okuyorum, okurken de gülüyor, neşeleniyorum. Beni güldüren tuhafliklardan bâzılarını tekrâr ederek neş’eme sizi de ortak etmek isterim. Önce şu Destûr kelimesinden ne anladığımı belirtiyim de sizi yeni çağrışımların saldırısından kurtarayım:

DESTÛR: izin, ruhsat. Zerdüşî dininin reis-i rûhânîsi. Harf-i nidâ (ünlem): Destûr!: izin verin, geçelim, müsâade edin, kimse olmasın, açılın, savulun. Cin ve perî şerrinden kurtulmak için da kullanılır. Kaba bir söz söyleneceği zaman (destûrun) diyenler de vardır. (M. Baha, Yeni Türkçe Lügat).

Her zaman yaptığınız gibi “Böyle önemli bir sözcük için tek sözlüğe mi bakılır?” dersiniz belki. Ben bu sözlükteki karşılıklarıyla size “Destûr” diyorum.

İkinci ve son örnek VII. Latife'den:

Ahmed Paşa'nın bir beytini merhûm Banarlı:

Seher kılup gelür Ahmed ki diye şehrimüzün
Güzelleri nicesin hoş musun safâca mısın

diye nakletmiş. Sizin anlatışınıza göre, Ahmed Paşa, sabah namazını kılıp dönerken (veyâ namaza giderken, pek anlaşılmıyor) sabah namazına giden kızlar kendisine nasılsın? İyimisin? diye sormaları için namaz kılıyor, şeklinde mânâlandırmış. Buna dayanarak Nihad Sâmî Bey'i Ahmed Paşa'ya âşıkdaşlık ettirmekle ithâm ediyorsunuz. Kendiniz de 'seher kılıp' değil 'sihir kılıp'dır. Ve beytin tek mânâsıdır: Şehrimizin güzelleri bana nicesin hoş musun, safaca mısın deye hal-hatır sorsunlar deye Ahmed (Paşa) sihir (büyü) yapıp geliyor”.

Siz de Merhûmdan geri kalmamak için Paşa'yı büyücü yapıyorsunuz. Bana gelince; önce “destûr” dedim, Ahmed Paşa gibi bir bilgin, bir medreseli “sihr” kelimesini avam ağziyle “sihir” diye yazar mı? vezin zoruyla da olsa yapar mı? dedim. Sonra “Sihir kılıp gelmek” ne demektir? Bu nice Türkçedir? diye bir dahi kendime sordum. Sizin “Erenlerin Bağından seslendiğinizi duydum: “Azîz dost, bunda muhakkak dehşetli bir sır var!”. Bağa destursuz girdi diye îlâm verip Dergâhçılara da cehlini tasdik etdirdiğiniz merhûm Ali Nihad Bey'in yayımladığı Ahmed Paşa Dîvânı'na bakdım. Orada ihtilâflı mısra şöyle:

Sefer kılup gelür Ahmed ki diye şehrimüzün

Meğer “sır” filân yokmuş. Paşa ne câmi kapısı zamparası, ne de şirinlik muskası yazan büyücü imiş! Yoldan gelene hoşgeldine varıp hâl-hatır sorarlar yâ; Paşa bu âdetden faydalanmak için şöyle taşra uzanmış, civar vilâyetleri dolaşıp gelmiş ki, şehrin (herhâlde Bursa'nın) güzelleri hoşlayıp nicesin? hoş musun? safâca mısın? diye sorsunlar.

Nasıl? Hâlîme katıla katıla gülüyorsunuz, değil mi?

Bu kısacık aktarımlarda bile merhum Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu'nun bilgi ve zekâ parıltıları hemen göze çarpmaktadır. Bütünü okunduğunda, okuyamayanların neler kaybettiği ise ehlinin malûmudur. Bu bilgi ve edebî tenkit risalesi ne vakte dek mahzende tutulacak?